

ה ע ר ו ת ו ה א ר ו ת *

גנרל-הארמיה אנדרא בופר

המוטלות על כחותיהם. בהתאם לתפיסתם הכוללת. וכך היתה, למעשה, האסטרטגיה שלהם טוטאלית.

התפיסה המוטעית, לפיה יש להפריד את השיקול ה"אזרחי" מן השיקול הצבאי נתפתחה במאה הי"ט כתוצאה משני סילופים: ראשון — קאבינטים מלכותיים (כגון, "מועצת-המלחמה של החצר" באוסטריה) אשר התערבו באופן מופרז, על-ידי הנחיות כובלות ובלתי-ניתנות לביצוע, בנייהולן של פעולות צבאיות-גרידא; שני — התיאורטיקנים של ה"מלחמה-הגדולה", זו אשר נפוליון הדגימה, שהכריזו כי המלחמה הצבאית היא דבר בפני-עצמו וכי עליה להיות "מוחלטת" — בהסתמכם על קביעתו של קלאוזביץ, אף-על-פי שהוא הגדיר נטיה זו כקר צבאית. אף כי הללו שמרו על גרסתו הנודעת של קלאוזביץ, לפיה "אין המלחמה אלא המשכה של המדיניות, באמצעים אחרים" — הרי נתנו לה מובן חדש, שקלאוזביץ לבטח לא נתכנן לו: הם ראו בה שלב בפני-עצמו, שבו המאמצים ומעשי האלימות המתנהלים בעצמה קיצונית משמשים בהכרח, לזמן מסוים, כתחליף למדיניות; ואילו המדיניות קיימת ומתנהלת לפני המלחמה ולאחריה. האסטרטגיה הצבאית — היא המושלת בכיפה ב"תקופת-בינים" זו משום שרק היא יכולה להביא את הנצחון. כל התערבות של המדיניות בנייהול המלחמה תשמש גורם מחליש.

תפיסה קיצונית זו, אשר נדמה לי שלא הגומתי בהצגתה, הקבילה לתקופת נצחונה של הבורגנות ולביסוסו של השלטון האזרחי הנפרד מן הפיקוד הצבאי, בסימן הפרלמנטריות והדמוקרטיה. אותו שילוב שהשליטים של ימים-עברו הגשימו מבלי-משים — נעלם. הממשלות האזרחיות לא היו מוכנות לנהוג לפיו. התערבותן בנייהול הפעולות הצבאיות (כמו, למשל, בפעולותיו של לינקולן במלחמת הצפון והדרום בארה"ב) היתה לרוב מכשילה; עובדה שהגבירה בקרב אנשי-הצבא את הרצון לשמור על תחום זה כנחלתם-הם בלבד.

מצב דברים זה נשתנה בהדרגה תוך כדי מלחמת-העולם הראשונה. בתחילה אָמנם שמרו בקפידה על ההפרדה בין תחום הסמכות המדינית-האזרחית ("עד לרגע פרוץ פעולות האיבה") לבין זה של הסמכות הצבאית ("כל ניהול המלחמה"). אך החל בחורף של שנת 1914—1915, משבאה התייצבות החזיתות בזירת-המערב, חייב מכלול הבעיות שעוררה המלחמה הטוטאלית, התערבויות הולכות וגדלות של השלטון-האזרחי בנייהול המלחמה — על אף ההתנגדות החריפה של המצביא ז'ופר בצרפת, אשר בגללה הודח לבסוף מתפקידו. לאחר תקופת-

בספר שפירסמתי זה לא-כבר ("מבוא לאסטרטגיה") ניסיתי להגדיר את האסטרטגיה בהגדרה המותאמת לצרכי תקופתנו: "אמנות הפעלת הכוח על-מנת להשיג את המטרות שהוצבו על-ידי המדיניות". ה"כוח", בהגדרה זו, אינו מתייחס רק לכוחות הצבאיים אלא במידה שזה גם אל אמצעי הכפייה המדיניים, הדיפלומטיים והכלכליים. פירושו של דבר — הרחבת המושג אסטרטגיה, כך שישלול את כל הגורמים המשתתפים בהשגת הכרעה: הנה אומר, השלמת היריב עם תנאים מדיניים שאנו רוצים לכפות עליו. הגיעה העת להחליף את הצמד הקלאסי, שהוא זיווגן של בעיות "אזרחיות" ואלה המוגדרות כ"צבאיות" ובמקומו להציג מערכת היארארכית ברורה של ה"מדיניות" המנחה, וה"אסטרטגיה" המוציאה אל הפועל; וזאת — הן בתחומים ה"אזרחיים" והן בתחום הצבאי.

*

הגבלת המושג אסטרטגיה לתחום הצבאי בלבד, פירושה קודם כל הימנעות מלשלב בשיקול כולל אחד את כל הגורמים המשפיעים על הכרעה בסכסוך או אפילו, על ניהול פעולות צבאיות. הן הגורם המדיני והן הגורם הכלכלי מילאו מזה מאות בשנים תפקיד נכבד ביותר בקביעת גורל מלחמות, ושילוב זה אינו כל עיקר תופעה חדשה. האסטרטגיה הצבאית, אם ננתק ממנה את גורמיה ה"אזרחיים", תחדל לעתים להיות מובנת. רק שיקול הכולל גם את הגורמים הללו יקנה משמעות וטעם להחלטות שנתקבלו. מסקנה זו הנה בלתי-נמנעת במיוחד אם רוצים להבין את התופעות הנוצרות בתחום אותו הגדרתי כהאסטרטגיה העקיפה" — כמו, למשל, במלחמת אלג'יריה, או בסכסוך על ברלין — תחום אשר בו אין כל הסבר למתרחש אם מנסים לעשות זאת על-ידי בחינתם של הגורמים הצבאיים בלבד ובמבודד.

האמת היא, כי אלכסנדר מוקדון, לואי ה-14, פרידריך הגדול ואף נפוליון, לא ניסו כלל להפריד בין הגורמים ה"אזרחיים" לצבאיים. בהיותם שליטים ריבוניים, השתלבו אצלם הללו שילוב טבעי. אולם, כאשר לא ניצחו השליטים אישית על הפעולות הצבאיות, היו נוהגים לקבוע הנחיות מדויקות וברורות המכוונות למצביאי הצבא, בהן הגדירו את המשימות

* מתוך מאמר בשם "הערות בשולי תפיסת-אסטרטגיה אחת", אשר פורסם ב"סקירת ההגנה-הלאומית", ירחון כוחות-הבטחון הצרפתיים מחודש דצמבר 1963.

ביניים קצרה בה כיהן פנלבא (Painlevé) כראש-ממשלה, סיים קלאמאנסו את המלחמה בתור שליט בלעדי בתחום הצבאי ממש כבתחום האזרחי. אולם גם בשלטונו לא נוצר מיווג, להיפך — נוצרה מעין ריאקציה לכיוון-המנוגד; והדבר בלט שעה שמרשל פוש ניסה להכניס שיקולים אסטרטגיים אחדים בתפיסה של המדיניות-שלאחרי-המלחמה. לפי תפיסתו של קלאמאנסו, מן הרגע שנסתיימה המלחמה — חייבים מפקדי הצבא לחזור אל השורה, כלומר, להימנע מכל השפעה על מדיניות-החוץ של המדינה. לאחר 1918 ברור היה בכל-זאת, שהכרחי לעשות משהו בכדי לתאם, לקראת מלחמה אפשרית, אותם סוגי-הפעילות השונים של השלטון אשר יש להם חלק במה שלודנדורף כינה „מלחמה טוטאלית“.

ב-1938 חוקק בצרפת החוק על „ארגון המדינה לקראת מלחמה“, ונתפתח המושג „הגנה-לאומית“. היתה בכך אָמנם התקדמות ניכרת, אך עדיין בלתי מספקת. שכן עתה ניסו לרתום את המרכבה לפני הסוסים; מסגרת-ארגונית זו לא הונחתה על-ידי שום תפיסה ברורה של האסטרטגיה-הטוטאלית. למעשה, הופנתה תשומת-הלב הרבה יותר לבעיות הגשמיות של גיוס, הצטיידות ויצור-מלחמתי מאשר לבעיות המחשבתיות של שילוב המאמצים המדיניים, הדיפלומטיים והכלכליים עם המאמץ הצבאי. הוקם מנגנון כבד — מבלי שניתן לו הרעיון-המרכזי, שעשוי היה להפיח רוח-חיים בקרבו.

במהלך מלחמת-העולם השנייה הוכח הצורך באותו מיווג שהוא-הוא האסטרטגיה-הטוטאלית. נוצרה הזהות בין המנהיג המדיני לבין האסטרטג הראשי של המלחמה (היטלר, צ'רצ'יל, רוזבלט, סטאלין). חזרונה, איפוא, בצורה דמוקרטית פחות או יותר לתקופת המושלים הריבוניים. מאז ואילך קיימים מוסדות „משולבים“ שפעולותיהם שונות בכל מדינה ומדינה; אך גם באלה תרמו ערבובי-התחומים — שמקורם באופי הרב-גוני והמנהלי-מדי שניתן למושג „הגנה-לאומית“ — לטשטוש ההבחנה המסורתית בין התחום ה„אזרחי“ והצבאי, ועל-ידי כך סייעו להנצחתה של הבחנה זו בפועל... בדרך כלל נמצא, כי במערב הופקד „הניצוח המשולב“ בידי ועדות קבועות פחות או יותר; ומושג האסטרטגיה-הטוטאלית עדיין לא הובהר אלא במידה מועטה.

עם זאת, בארה"ב מכיר תקנון-היסוד לאסטרטגיה בעקרון של „אסטרטגיה לאומית“, החולשת על האסטרטגיה הצבאית והמשלבת בתוכה את סוגי האסטרטגיה האזרחית*.

„האסטרטגיה הלאומית“, הנה התכנית לטנח-ארוך לפיה מפעילה מדינה את כוחותיה על מנת להגשים את מטרותיה. אסטרטגיה-לאומית, במובנה הרחב, ישימה לצרכי שלום ממש כמו לצרכי מלחמה. היא מקיפה ומפעילה את כל גורמי-העצמה של המדינה — המדיניים, הכלכליים, הפסיכולוגיים והצבאיים; היא

אלכסנדר מוקדון

מנצלת יתרונות אחרים של המדינה, כגון מצבה הגיאוגרפית וערכיה הרוחניים.

כאשר מפרט התקנון ומסביר את מהות האסטרטגיה הצבאית, הוא מוצא לנכון להדגיש כי „למרות ששיקולים צבאיים נכללים בשיקובה של האסטרטגיה הלאומית, הרי בשיקול אחרון היעדים הלאומיים הם שקובעים הן את האסטרטגיה הלאומית והן את האסטרטגיה הצבאית“.

זוהי אותה דוקטרינה שכבר ניסחתיה ב-1939, והיא נראתה לי כסיום הגיוני של ההתפתחות לקראת איוון בין הגורמים האזרחיים והצבאיים שבאסטרטגיה — איוון אשר חיוניותו הוכחה על-ידי נסיונו בהודרסין ובאלג'יריה.

✱

נותר לנו להגדיר אסטרטגיה מהי — ומה מבדיל בינה לבין המדיניות, אשר ברור כי הנה כפופה לה.

הרעיון המנחה אותי בקביעות הוא במישור של המעשי: נחוץ לנסות ולבודד את אותו גורם אינטלקטואלי, אותה דרך ניתוח ואורח מחשבה, שיאפשרו לנו לפתור את הבעיות המוצגות לפנינו מבלי שנתערב בכל זאת בתהליך קביעת התפיסות הפוליטיות. יש להגביל את האסטרטגיה, להיותה אָמנות בייצוגה של המדיניות, כאשר רוצה מדיניות זו להפעיל כוח; כלומר — כפיה, ותהא צורתה כאשר תהא. דבר זה מוליכנו לקבוע את מהות-התמצית של האסטרטגיה במישור בחירת-האמצעים — בין אם זה בחירת תכנית-הפעולה הכוללת, הנקבעת על-ידי הערכת אפשרויותינו לעומת אפשרויות היריב, ובין ברגע-הפעולה הנתון, כתוצאה מאותו תהליך דיאלקטי של „סיוף“, שבמהלכי שני הצדדים, המתפתח מתוך שאיפת שניהם לקיים את „חופש-הפעולה“**. מודה אני כי זוהי גישה מופשטת למדי; אך איני יודע כיצד ניתן לנסח זאת אחרת, אם מתפשרים אנו נוסחה כוללת.

ואכן, הדרוש הנו נוסחה כוללת. אוסף של מתכונים למצבים מסוימים בתחומי-הפעולה השונים — לא יקבל ערך וענין מעשיים אלא משניתן יהיה לגלות ולקבוע את החוקים המשרתים השולטים בכלם; שכן חייבת האסטרטגיה להיות המצאה מתמדת; ואין היא יכולה להעלות פתרונות חדשים אלא במסגרת-מחשבתית מוגדרת-היטב. כל השיקולים הקלאסיים, ואפילו הם נכונים לגופם, הרי לגבי מידת המורכב שבמלחמה (או שבכל התנגשות) ואופיה הנרגש וההרף — הריהם עלולים רק לסבך ולערפל את אותה תנופת המחשבה אשר חייבת להוֹרֵי ליכנו אל מציאת הפתרונות הדרושים. קלאוזוויץ, בהסתמכו על שיקולים-קלאסיים אלה, פוסל אָמנם כל „אלגברה-של-פעולה“, כפי שהוא מכנה אותה. אך חושבני כי עמדתו זו — אשר מצאתי לה, בשעתו, הצדקה בהתחשב עם התיאוריות הפשטניות-מדעיות שקיימות היו בתקופתו, כגון זו של „התנועה האלכסונית“ של כפול או התיאוריות של יומיני, הנה עמדה מוטעית-מיסודה מבחינה עקרונית.

אין זה נכון שהאסטרטגיה חייבת לותר על נסיונות לחזות דברים מראש ולחשב מהלכים, אך ורק משום שהיא עוסקת בגורמים משתנים ובלתי בטוחים. כמובן, „אלגברה“ זו לא הוכל להיות פשוטה ומדויקת, אך צריך שתהיה קיימת.

אם מגדירים אנו את האסטרטגיה כ„אָמנות ביצועה של מדיניות-הכוח“, הרי ברור שהיא נכנסת לתחומם של חישובי

* תקנון 5-100 FM של צבא ארה"ב מִפְּבְּרוּאֵר 1962.
** אחד מ„עקרונות-המלחמה“ המקובלים ביותר על הגני-המלחמה הצרפתיים, מאז פוש ואילך — המטר.

פרידריך הגדול

גרידא? האין היא מתבטלת מפני האסטרטגיה הטוטאלית, ונבלעת בתוכה? אילו היתה מסקנה זו נכונה, הרי שהיינו נופלים מן הפח אל הפחת; שכן, להיות חסרי אסטרטגיה-צבאית מסוכן לא פחות מאשר להיות בלעדי האסטרטגיה הטוטאלית. ודאי, היעדר ראייה בהירה על האסטרטגיה הטוטאלית עלה לנו ביוקר רב במחצית-מאה זו של המלחמה הקרה; אך אל לנו לשכוח שאי-הערכה לאסטרטגיה הצבאית היא אשר הביאה להתמוטטותה של צרפת ב-1940, גררה אחריה את נפילת אירופה. זאת ועוד: היום, אל מול עצמתם של כלי-הנשק החדשים וההוצאות הגדולות-והולכות שכלי-נשק אלה מחייבים — וכן לנוכח החלוקה הדו-קטבית של העולם בזמננו — חשיבותם המדינית של הגורמים הצבאיים גדלה באופן ניכר; עד שקיים היום הכרח מוחלט, בשביל להבטיח את הבטחון או את השלום, בתפיסה נכוחה של הפתרונות הצבאיים הניתנים לביצוע. כיצד ניתן לבחור מתוך המכלול העצום של טכניקות וטקטיקות את הפתרון המתאים לצרכים, אם אין בידך אסטרטגיה טובה?

וכך ניתן לומר כי יחסה של האסטרטגיה-הצבאית לאסטרטגיה-הטוטאלית הוא ממש כיחסה של זו האחרונה אל המדיניות. בשני המקרים מוצאים אנו אותן השפעות-גומלין עצמן, ואותן כפיפויות. אך בעוד האסטרטגיה-הטוטאלית מופיעה כגורם-מבצע שלום, אין האסטרטגיה-הצבאית אלא חלק בתוך מכלול — חלק אשר תכופות יהיה עיקרי, אך לעתים יהיה מסייע בלבד.

האסטרטגיה-הצבאית הפכה עתה מורכבת הרבה יותר. פעם היתה יבשתית צרופה או ימית צרופה; כיום יש בה לפחות שלושה מרכיבים: גרעינית, אוירית, יבשתית; או גרעינית, אוירית, ימית; ובשיאה הריהי גם גרעינית, גם אוירית, גם יבשתית וגם ימית בעת ובעונה אחת. המוח האנושי מתקשה להשתלט על מכלול מורכב זה אם אינה מנחה אותו דרך מחשבה אסטרטגית נכוחה.

המדיניות, על-מנת לאפשר לחישובים אלה להתאים את המטרות או האפשרויות שלו לאלו הקורה-תוחם בין המדיניות לאסטרטגיה הוא, על-כן, תיאורטי לחלוטין. ויצוין, דרך אגב, כי במציאות אותו אדם עצמו — זה העומד בראש השלטון — הוא שחייב לטפל בשתייהן; ממש כשם שהמפקד הצבאי מטפל תמיד, במקביל, בשיקולים אסטרטגיים וטקטיים כאחד. אולם חשוב שתודעת האחראים תבחין תמיד בבירור בין שני תחומי מים אלה. המדיניות, הקובעת את יעדי הפעולה, מקורה בהשקפת-היסוד שהיא חותרת להגשימה, בחוש הקולע לשאיפות האמיתיות של העם ובהערכה מדויקת של האפשרויות החומריות. רק בתחום אחרון זה רשאית האסטרטגיה להתערב, על-מנת להבהיר את הנבצר ממנה. משנקבעה המטרה, מתחילה האסטרטגיה למלא את תפקידה — בתנאי שהמשימה שהוצבה לה נמצאת בתחום יכולתה. אך גם כאן אסור לטעות טעות יסוד ולדמות את האסטרטגיה לטקטיקה; כלומר, אסור לה לערוך רשימת האמצעים החומריים הדרושים — מתוך הנחה שבלעדיהם יהיה הכרח לשנות את המשימה. האמצעים החומריים אינם אלא אחד הגורמים שבנוסחה א כ פ ז * . רק המטפלה כ"פז" בשלמותה — היא הקובעת. אם "כ" קטנה מדי — אזי "פ" ו"ז" חייבות להיות גדולות מאוד; ויהא צורך בנקיטת אסטרטגיה-עקיפה. הדבר שהאסטרטגיה אָמנם חייבת לסרב ליטול על עצמה הוא משימה המנסה להשיג הצלחה כשלושר-תה עצמה מעטה, בזמן קצר וכשהכוחות המוראליים אינם מספיקים. המונולוג של ראש-הממשלה המשוחח עם-עצמו ותהה על נקודות-הראות המדיניות והאסטרטגיות השונות — צריך, בראש-וראשונה לבחון, אם המהלכים המוצעים על-ידי האסטרטגיה תואמים מבחינת המאמץ ומשך-הזמן הנדרשים בשבילם, את האפשרויות המדיניות — בכדי שיבחר אחר-כך את אותם הפתרונות העשויים לענות בעת ובעונה אחת על הציוויים המדיניים ועל אלה האסטרטגיים.

דומני — כי זהו, לאמתו, מעמדה של האסטרטגיה הטוטאלית. יתכן ותשאל: מה אס-כן נשאר מן האסטרטגיה הצבאית?

* א — אסטרטגיה; ב — כוחות גשמיים; פ — גורמים פסיכולוגיים; ז — זמן.

בשולי המאמר

מה בין האסטרטגיה לארגון הממשל?

אלימ שלמה גזית

להבהרת מושג האסטרטגיה הכוללת, אשר, כדברי חקנון-השדה האמריקאי (על "אסטרטגיה-לאומית"), "הנה התכנון לטוח-ארון, שבראמצעותו מפעילה מדינה את כוחותיה על-מנת לממש את מטרותיה"; כן מגדיר המחבר את הכפיפות-ההיארארכית הברורה שבין האסטרטגיה גיה הכוללת לבין האסטרטגיה הצבאית, אשר

ובהניחי שמרבית הקוראים, כמוני, לא קראו את החיבור השלם — נדמה לי שיש טעם להעיר הערות מספר בשולי המאמר פרסם כאן.

*

את עיקר דבריו שבמאמר, מקדיש ג' בופר

הערות אלו מתייחסות אך ורק למאמרו של ג' בופר, את ספרו, "מבוא לאסטרטגיה", טרם קראתי; ויתכן, איפוא, שיש כאן משום מעשה-עוול כלפי המחבר, אשר בחיבורו המקיף, מרחיב ודאי את הדיבור על כל אותן נקודות (ולא-אספק רבות אחרות) אשר ברצוני לעמוד עליהן — ואגב כך מאירן ומסבירן. עם זאת —